

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут людини

(назва інституту, факультету, коледжу)

Кафедра практичної психології

(назва кафедри, циклової комісії)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
Олексій Жильцов
« 23 » _____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Гострі дитячі реакції на травму

(повна назва навчальної дисципліни за навчальним планом)

для студентів

спеціальності

053 Психологія

освітнього рівня

першого (бакалаврського)

освітньої програми

053.00.04 Консультаційна психологія

спеціалізації

Особистісне консультування у кризових станах

(за наявності)

(назва спеціалізації)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 2900/22
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« _____ » _____ 2022 р.

Київ – 2022

Розробники: Лариса Матвієнко, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології.

Викладачі: Лариса Матвієнко, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри (циклової комісії) практичної психології.

Протокол від 30.08. 2021 р. №10

Завідувач кафедри _____ _____ Ольга Лозова

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми підготовки бакалавра) 053.00.04 Консультація психологія

____.____. 20__ р.

Керівник освітньої програми _____ _____ (Наталія Старинська)

(підпис)

Робочу програму перевірено

01.02.2022 р.

Заступник директора/декана _____ _____ (Роман Павлюк)

(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «____» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «____» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «____» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «____» ____ 20__ р., протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
Вид дисципліни	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120
Курс	3
Семестр	6
Кількість змістових модулів з розподілом:	4
Обсяг кредитів	4
Обсяг годин, в тому числі:	120
Аудиторні	42
Модульний контроль	8
Семестровий контроль	30
Самостійна робота	40
Форма семестрового контролю	екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни – сформувати комплекс знань щодо психологічної травми, її видів, чинників та реакцій, які вона викликає у дітей, та навичок психологічної допомоги дітям, що пережили психотравму.

Завдання навчальної дисципліни

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.04 Консультаційна психологія підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Гострі дитячі реакції на травму» забезпечує **формування таких загальних та фахових компетентностей:**

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

- СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
- СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
- СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).
- СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики
- СК11. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
- СК12. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
- СК13. Здатність до ефективного міжособистісного спілкування, емпатійного слухання, емоційної стабільності, толерантності.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.04 Консультаційна психологія підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Гострі дитячі реакції на травму» забезпечує оволодіння такими **програмовими результатами навчання**:

- ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
- ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
- ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
- ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.
- ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
- ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.
- ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку. ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.
- ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
6 семестр, 90 годин							
Змістовий модуль I «Психологічні особливості психотравмуючих ситуацій»							
Тема 1. Специфіка перебігу кризових станів, психотравми та посттравматичного стресового розладу у дітей.	20	2	4	4	-	-	10
Модульний контроль	2						
Разом	22	2	4	4	-	-	10
Змістовий модуль II «Психологічна допомога дітям, які пережили психотравму.»							
Тема 2. Ефективні методи психологічної допомоги постраждалим дітям	24	2	2	10	-	-	10
Модульний контроль	2						
Разом	26	2	2	10	-	-	10
Змістовий модуль III «Особливості впливу психотравмуючих ситуацій на дітей»							
Тема 3. Насильство над дітьми	11	2	2	2	-	-	5
Тема 4. Психологічні особливості дитячого та підліткового суїциду	11	2	2	2	-	-	5
Модульний контроль	2						
Разом	24	4	4	4	-	-	10
Змістовий модуль IV «Психологія переживання дітьми горя, як особливого виду психотравми»							
Тема 5. Особливості переживання горя дитиною.	16	2	2	2	-	-	10
Модульний контроль	2						
Семестровий контроль	30						
Разом	18	2	2	2	-	-	10
Усього за 6 семестр	120	10	12	20	-	-	40

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ СИТУАЦІЙ

Лекція 1. Специфіка перебігу кризових станів, психотравми та посттравматичного стресового розладу у дітей. (2 год.)

Визначення психотравми. Фактори розвитку психотравми. Основні ознаки психотравми. Види психотравмуючих ситуацій. Класифікації послідовних фаз або стадій в динаміці станів людей після психотравмуючих ситуацій (Решетников, Александровський та ін.). Ознаки того, що дитина гостро

переживає стресові ситуації: емоційні прояви, поведінкові прояви, когнітивні прояви, соматичні прояви. Ознаки та симптоми посттравматичного стресового розладу у дітей різних вікових категорій (за даними Американського національного центру з ПТСР). Значення стосунків у ранньому дитинстві для формування стресостійкості.

Основні поняття теми: психотравма, психотравмуюча ситуація, ознаки гострих дитячих реакцій на травму, симптоми ПТСР у дітей, стресостійкість.

Семінарське заняття 1. Критерії визначення психотравми, види травматизації, фактори розвитку та ознаки психотравми (2 год.).

Семінарське заняття 2. Гострі дитячі реакції на травму (2 години).

Практичне заняття 1. Методи психодіагностики особистісних передумов до виникнення травматичного стресу (2 години).

Практичне заняття 2. Психодіагностика травматичних переживань дітей (напівструктуроване інтерв'ю для оцінки травматичних переживань дітей і батьківська анкета для оцінки травматичних переживань дітей (Тарабріна)) (2 години).

Змістовий модуль II.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ПСИХОТРАВМУ

Лекція 2. Ефективні методи психологічної допомоги постраждалим дітям (2 год.)

Правила першої психологічної допомоги постраждалим під час травматичних подій, які сформулювали німецькі психологи Б. Гаш і Ф. Лісогга. Найпоширеніші симптоми, які виникають у людини в екстремальній ситуації (агресія, апатія, істерика, марення і галюцинації, нервові тремтіння, плач, рухове збудження, страх, ступор), і техніки екстреної психологічної допомоги (за І. Малкіною-Пих). Три основні напрямки роботи психолога з дітьми, що пережили травматичні події: робота з середовищем, в якому перебувають діти; робота з близьким оточенням дитини; робота з самою дитиною. Тілесна терапія як засіб опрацювання дитячих психотравм. Кататимно-імагінативна терапія як метод допомоги постраждалим дітям. Пісочна терапія як метод допомоги дітям у кризових обставинах. Методи і техніки арт-терапії в роботі з травмою у дітей. Діагностика та профілактика негативних емоційних реакцій психологів у роботі з постраждалими дітьми. Вторинний травматичний стрес. Вікарна травматизація. Емоційне вигорання.

Основні поняття теми: перша психологічна допомога постраждалим під час травматичних подій, симптоми, які виникають в екстремальній ситуації, напрямки роботи з дітьми, що пережили травматичні події, вторинний травматичний стрес, вікарна травматизація, емоційне вигорання.

Семінарське заняття 3. Ефективні методи психологічної допомоги постраждалим дітям (2 год.)

Практичне заняття 3. Тілесна терапія як засіб опрацювання дитячих психотравм (2 години).

Практичне заняття 4. Кататимно-імагінативна терапія як метод допомоги постраждалим дітям (2 години).

Практичне заняття 5. Пісочна терапія як метод допомоги дітям у кризових обставинах (2 години).

Практичне заняття 6. Техніки арт-терапії в роботі з травмою у дітей (2 год.).

Практичне заняття 7. Діагностика та профілактика негативних емоційних реакцій психологів у роботі з постраждалими дітьми (2 години).

Змістовий модуль III.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ СИТУАЦІЙ НА ДІТЕЙ

Лекція 3. Насильство над дітьми (2 год.)

Основні форми жорстокого поводження та зневажання дітей: фізичне насильство; сексуальне насильство або розбещення дітей та інцест; психологічне (емоційне) насильство; зневага інтересами і потребами дитини (економічне насильство). Ознаки насильства щодо дітей. Наближені та віддалені наслідки жорстокого ставлення до дітей. Консультування дітей – жертв насильства.

Основні поняття теми: жорстоке ставлення щодо дитини, фізичне насильство, сексуальне насильство, психологічне насильство, економічне насильство.

Семінарське заняття 4. Ознаки насильства щодо дітей (2 год.).

Практичне заняття 8. Консультування дітей – жертв насильства (2 год.).

Лекція 4. Психологічні особливості дитячого та підліткового суїциду (2 год.)

Основні концепції, що пояснюють суїцидальну поведінку. Структура суїцидальної поведінки. Ознаки наближення можливого суїциду (за Шнейдманом). Риси, характерні для всіх суїцидів (за Шнейдманом). Метод психологічної аутопсії (Фарбероу, Шнейдман). 5 видів суїцидальної поведінки (Соловйов). Прогностичні критерії суїцидального ризику (Юр'єва). Причини дитячих і підліткових суїцидів. Особливості суїцидальної поведінки підлітків. Типи сімей, сприятливих для формування суїцидальності дітей. Принципи психологічної допомоги особам, які мають намір вчинити самогубство. Ресурси суїцидента.

Основні поняття теми: суїцидальна поведінка, метод психологічної аутопсії, суїцидальний ризик, ресурси суїцидента.

Семінарське заняття 5. Особливості суїцидальної поведінки підлітків (2 год.).

Практичне заняття 9. Діагностика схильності підлітка до суїцидальної поведінки (2 год.).

Змістовий модуль IV.

ПСИХОЛОГІЯ ПЕРЕЖИВАННЯ ДІТЬМИ ГОРЯ, ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ ПСИХОТРАВМИ

Лекція 5. Особливості переживання горя дитиною. (2 год.)

Прояви горя втрати (за Моховиковим). Переживання смерті в дитячому віці. Стадії горя (І. Малкіна – Пих). «Нормальне» і патологічне (ускладнене) горе. Форми ускладненого горя. Комплекси симптомів горя. Особливості проходження стадій горя дитиною (за А Андрєєвою). Вікові особливості переживання горя дітьми (за С Шефовим). 4 задачі втрати за Дж. Ворденом: визнати факт втрати; пережити біль втрати; організація нового оточення; нове ставлення до померлого і продовження життя. Розлучення – смерть стосунків. Стадії розлучення за Кюблер - Рос. Консультування клієнта, який пережив втрату. Допомога на стадії шоку. Допомога на стадії пошуку. Допомога на стадії гострого горя. Допомога на стадії відновлення. Техніки терапії при втраті.

Основні поняття теми: стадії горя, «нормальне» і патологічне (ускладнене) горе, особливості проходження стадій горя дитиною, стадії розлучення, техніки терапії при втраті.

Семінарське заняття 6. Особливості проходження стадій горя дитиною (2 год.).
Практичне заняття 10. Техніки терапії при втраті (2 год.).

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів (денна форма навчання)

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість	кількість одиниць	максимальна кількість	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	2	2	1	1
Відвідування семінарських занять	1	2	2	1	1	2	2	1	1
Відвідування практичних занять	1	2	2	5	5	2	2	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	1	10	2	20	1	10

Робота на практичному занятті	10	2	20	5	50	2	20	1	10
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом		-	75	-	97	-	76	-	53
Максимальна кількість балів: 301									
Розрахунок коефіцієнта: $301 \div 60 = 5,02$; Коефіцієнт = 5,02									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії їх оцінювання

№ з/п	Назва теми/Завдання	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль I «Психологічні особливості психотравмуючих ситуацій»			
1	<p>Тема 1. Специфіка перебігу кризових станів, психотравми та посттравматичного стресового розладу у дітей.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> Проаналізуйте поняття «психотравма», «психотравмуюча ситуація», «ознаки гострих дитячих реакцій на травму», «симптоми ПТСР у дітей». Створіть презентацію на тему «Історія вивчення наслідків психотравмуючого стресу». 	10	5
Змістовий модуль II «Психологічна допомога дітям, які пережили психотравму»			
2	<p>Тема 2. Ефективні методи психологічної допомоги постраждалим дітям.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> Зробіть презентацію на тему «Найпоширеніші симптоми, які виникають у дитини в екстремальній ситуації» Перейдіть за https://www.youtube.com/watch?v=ojNfVih0XxU&list=PLpy79JQp4A5425h-KV2njiCIQ6FiUjCco&index=10&t=5s та прослухайте майстер-клас Наталії Подоляк «Психологічна допомога дітям під час розлучення батьків». Які консультативні техніки Вам запам'яталися? Обґрунтуйте. 	10	5
Змістовий модуль III «Особливості впливу психотравмуючих ситуацій на дітей»			

3	Тема 3. Насильство над дітьми. Завдання: 1. Розробити «Пам'ятку для дитини» з алгоритмами дій в разі вчинення насильства щодо неї та контактними даними організацій, куди можна звернутися за допомогою.	5	5
4	Тема 4. Психологічні особливості дитячого та підліткового суїциду. Завдання: 2. Зробити презентацію на тему «Ознаки наближення можливого підліткового суїциду».	5	
Змістовий модуль IV «Психологія переживання дітьми горя, як особливого виду психотравми»			
5.	Тема 5. Особливості переживання горя дитиною. Завдання: 1. Зробіть презентацію на тему «Вікові особливості переживання горя дітьми». 3. Розробити пам'ятку для батьків «Як допомогти дитині пережити втрату близької людини».	10	5
Разом		40	20

Критерії оцінювання:

1. Подана студентом робота повністю відповідає поставленому завданню – 2 б.
2. Всі завдання самостійної роботи виконані повністю – 1 б.
3. В роботі виконано глибокий аналіз інформації – 1 б.
4. Робота подана на перевірку вчасно – 1 б.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульні контрольні роботи виконуються у вигляді тестування.

Кожна модульна контрольна робота (n=4) складається із питань закритого та відкритого типу. Загальна кількість питань – 25. Кожна правильна відповідь оцінюється у 1 бал. Максимальна кількість балів – 25.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою семестрового контролю є іспит.

Екзамен проводиться у письмовій формі і складається із трьох частин: теоретичне питання – 10 балів за правильну відповідь; тестові завдання (10 тестів) – 1 бал за кожну правильну відповідь (10 балів); практичне завдання – 10 балів за правильну відповідь.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Фактори розвитку психотравми.
2. Основні ознаки психотравми.
3. Види психотравмуючих ситуацій.

4. Класифікації послідовних стадій в динаміці станів людей після психотравмуючих ситуацій.
5. Ознаки того, що дитина гостро переживає стресові ситуації: емоційні прояви, поведінкові прояви, когнітивні прояви, соматичні прояви.
6. Ознаки та симптоми посттравматичного стресового розладу у дітей різних вікових категорій.
7. Значення стосунків у ранньому дитинстві для формування стресостійкості.
8. Правила першої психологічної допомоги постраждалим під час травматичних подій.
9. Найпоширеніші симптоми, які виникають у людини в екстремальній ситуації, і перша психологічна допомога.
10. Основні напрямки роботи психолога з дітьми, що пережили травматичні події.
11. Тілесна терапія як засіб опрацювання дитячих психотравм.
12. Кататимно-імагінативна терапія як метод допомоги постраждалим дітям.
13. Пісочна терапія як метод допомоги дітям у кризових обставинах.
14. Методи і техніки арт-терапії в роботі з травмою у дітей.
15. Діагностика та профілактика негативних емоційних реакцій психологів у роботі з постраждалими дітьми.
16. Вторинний травматичний стрес.
17. Вікарна травматизація.
18. Емоційне вигорання.
19. Основні форми жорстокого поводження та зневажання дітей.
20. Ознаки насильства щодо дітей.
21. Наближені та віддалені наслідки жорстокого ставлення до дітей.
22. Консультування дітей – жертв насильства.
23. Основні концепції, що пояснюють суїцидальну поведінку.
24. Структура суїцидальної поведінки.
25. Ознаки наближення можливого суїциду.
26. Риси, характерні для всіх суїцидів.
27. Види суїцидальної поведінки.
28. Прогностичні критерії суїцидального ризику.
29. Причини дитячих і підліткових суїцидів.
30. Особливості суїцидальної поведінки підлітків.
31. Типи сімей, сприятливих для формування суїцидальності дітей.
32. Принципи психологічної допомоги особам, які мають намір вчинити самогубство.
33. Прояви горя втрати.
34. Переживання смерті в дитячому віці.
35. Стадії горя.
36. «Нормальне» і патологічне (ускладнене) горе.
37. Форми ускладненого горя.
38. Особливості проходження стадій горя дитиною.

39. Вікові особливості переживання горя дітьми.
40. Переживання дитиною розлучення батьків.
41. Техніки терапії при втраті.

Зразок тестових завдань:

1. Непсихотична відстрочена реакція на травматичний стрес:
  - а) гострий стресовий розлад;
  - б) ПТСР;
  - в) обидві відповіді вірні.
2. Може розвинутися на протязі місяця після критичного інциденту (від 2 суток до 4 тижнів):
  - а) посттравматичний стресовий розлад;
  - б) гострий стресовий розлад;
  - в) травматичний стрес;
  - г) посттравматичний розлад особистості.
3. Загострення страхів (особливо страху розлуки); тривожні стани; агресивність; плаксивість; схильність до бурхливого прояву емоцій; збіднення емоцій:
  - а) соматичні прояви того, що дитина гостро переживає стресову ситуацію;
  - б) поведінкові прояви того, що дитина гостро переживає стресову ситуацію;
  - в) емоційні прояви того, що дитина гостро переживає стресову ситуацію;
  - г) когнітивні прояви того, що дитина гостро переживає стресову ситуацію.

Зразок практичних завдань:

1. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що у процесі горювання дитина повинна відчувати і прожити біль втрати. Обґрунтуйте свою позицію.
2. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що у 75 % людей симптоми психотравми не виявлялися протягом досить тривалого часу. У більшості людей вони виникають через 6-18 місяців після події; у інших же прихований період може тривати роками та навіть десятиліттями. Обґрунтуйте власну думку.
3. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що найефективнішою формою роботи із запобігання розвитку станів, пов'язаних із «втомою від співпереживання», є впровадження тріади: підвищення самоусвідомлення — безперервний професійний розвиток — супервізія . Обґрунтуйте власну думку.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни «Гострі дитячі реакції на травму» для денної форми навчання

Всього: 120 год./4 кредити ECTS, з них: лекції – 10 год., семінарські заняття – 12 год., практичні заняття – 20 год., самостійна робота – 40 год. (із них підготовка до екзамену – 30 год.), модульний контроль – 8 год. Вивчення навчальної дисципліни завершується складанням екзамену.

Модуль I		Модуль II				Модуль III	
Психологічні особливості психотравмуючих ситуацій		Психологічна допомога дітям, які пережили психотравму				Особливості впливу психотравмуючих ситуацій на дітей	
75		97				76	
1		2				3	4
Специфіка перебігу кризових станів, психотравми та посттравматичного стресового розладу у дітей.		Ефективні методи психологічної допомоги постраждалим дітям				Насильство над дітьми	Психологічні особливості дитячого та підліткового
1		1				1	1
Критерії визначення психотравми, види правматизації.		Ефективні методи психологічної допомоги постраждалим дітям				Ознаки насильства щодо дітей	Особливості суїцидальної поведінки підлітків
Гострі дитячі реакції на травму							
11		11				11	11
Методи психодіагностики особистісних передумов до виникнення	Психодіагностика травматичних переживань дітей	Тілесна терапія як засіб опрацювання дитячих психотравм	Кататимно-імагінативна терапія як метод допомоги постраждалим дітям	Пісочна терапія як метод допомоги дітям у кризових обставинах	Техніки арт-терапії в роботі з травмою у дітей	Діагностика та профілактика негативних емоційних реакцій психологів у роботі	Консультування дітей – жертв насильства
11	11	11	11	11	11	11	11
5 балів		5 балів				5 балів	
Модульна контрольна робота 1 25 (балів)		Модульна контрольна робота 2 25 (балів)				Модульна контрольна робота 3 25 (балів)	
Екзамен (30 балів)							
Максимальна кількість балів - 301 Розрахунок - $301 \div 60 = 5,02$, $K = 5,02$							

Разом: 120 год., лекції – 10 год., семінарські заняття – 12 год., практичне заняття - 20 год., самостійна робота – 40 год.

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова)

1. Вознесенська О. Л., Сидоркіна М. Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми: Практичний посібник. К.: Золоті ворота, 2015. 148 с.
2. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.
3. Коен Д., Маннаріно Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, які пережили травму та втрату. Львів, Свічадо, 2016. 264 с.
4. Музиченко І. В., Ткачук І. І. Шляхи подолання дитячої психотравми в діяльності працівників психологічної служби : [метод. рек.]. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 88 с.
5. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І.М. Біла, Г. П. Лазос ; за ред. З. Г. Кісарчук. К., 2015. 232 с.

Додаткова

1. Гоцуляк Н. Є. Психологічна травма: аналіз та шляхи її подолання [Електронний ресурс] / Н. Є. Гоцуляк // Збір. наук. праць Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2015. - № 1. - С. 378-390. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarv_ppn_2015_1_31 - (Серія: Педагогічні та психологічні науки).
2. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
3. Кириленко Т. С. Психологія травмуючих ситуацій [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Т. С. Кириленко. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2014. 135 с.
4. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. кол ; заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с.
5. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навч.-метод. посіб. / за ред.: Богданов С. О., Панок В. Г. К. : НаУКМА, ГЛІФ Медія, 2017 р. 208 с.
6. Мартинюк І. А. Психологічна травма та посттравма: сутність і способи подолання [Електронний ресурс] / І. А. Мартинюк // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2015. Вип. 230. С. 276-282. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2015_230_44 - (Серія: Педагогіка, психологія, філософія).
7. Овсяннікова Я. О. Психологічна допомога дітям, які пережили психічну травму внаслідок надзвичайної ситуації [Електронний ресурс] / Я. О.

Овсяннікова // Право і Безпека. - 2012. - № 1. - С. 317-321. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_1_71

8. Пипа Л.В. Депресія й пов'язана з нею суїцидальна поведінка в дітей і підлітків: сучасні уявлення і стан проблеми. Частина 1 [Електронний ресурс] / Л. В. Пипа, С. В. Римша, Р. В. Свістільник, Ю. М. Лисиця // Здоровье ребенка. - 2014. - № 6. - С. 92-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zd_2014_6_17
9. Халепа К. Ф. Особливості психологічної допомоги дітям, які зазнали психологічної травми [Електронний ресурс] / К. Ф. Халепа // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. - 2013. - Вип. 114. - С. 195-198. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2013_114_41 - (Серія: Психологічні науки).